

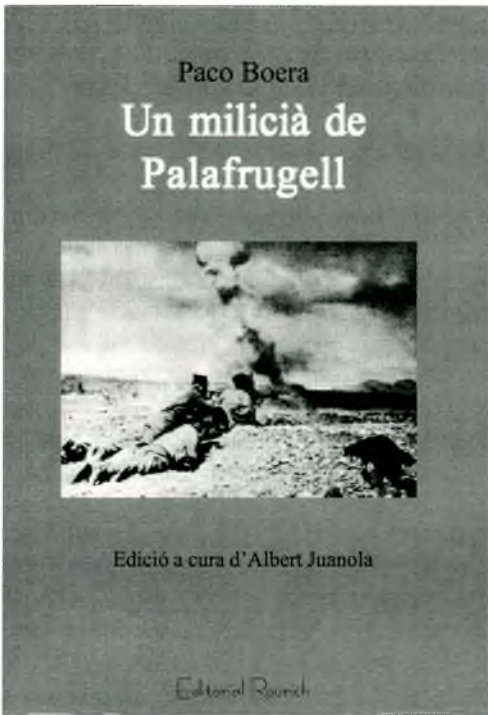
RESENYA

PACO BOERA

Un milicià de Palafrugell. Memòries de la guerra i la postguerra

(Edició a cura d'Albert Juanola i Boera)

Sant Cugat del Vallès. Editorial Rourich, 2008, 200 p.

L'1 d'abril d'enguany farà 70 anys que es va acabar oficialment la guerra civil de 1936-1939. Una guerra que ha estat, sens dubte, l'esdeveniment més important de la història d'Espanya durant el segle XX. Cap altre fenomen ha deixat una empremta inesborrable tan clara en el desenvolupament històric del nostre futur immediat. La llarga dictadura franquista, conseqüència directa del conflicte, la dura postguerra, la transició i la seva herència, l'actual monarquia constitucional, no ha aconseguit, encara avui, desempallegar-se de molts dels fenòmens que va provocar el conflicte.

Aquesta presència de la guerra a la nostra societat ha motivat que des de fa uns anys aquest tema hagi adquirit de nou interès historiogràfic; en el camp de la historiografia acadèmica han contribuït a aquest renovat interès les possibilitats d'accés a noves fonts, fins ara inaccessibles o desconegudes. En aquest sentit, encara és possible trobar-ne aspectes que han romàs a les fosques, la clarificació dels quals no solament depèn del rigor de la investigació sinó també dels avatars de la sort. Just com el cas que ens ocupa.

“Els primers dies del *Movimiento*, un cop vençuts tots els focus de resistència rebel, la radio arengava a la població amb especial fervor, perquè sortís un gran nombre de voluntaris cap el front -d'Aragó-,

en primer lloc per frenar els avenços dels feixistes a les terres aragoneses i, més tard, unificar totes les forces amb l'objectiu d'alliberar Saragossa. Considerant que aquesta crida reflectia les meves idees, vaig allistar-me, fent el mateix, molts milers que assoliren des de tots llocs que es trobaven alliberats". Amb aquest relat del seu alistament com a voluntari de l'Exèrcit Popular estrena Paco Boera (Palafrugell, 1905-1993) el seguit d'anotacions (quaderns i cartes als pares) sobre les seves vivències i trasbalsos durant el període de la Guerra Civil i immediata postguerra.

Una selecció d'aquests escrits personals ha estat editat ara per l'editorial Rourich, en col·laboració amb l'Ajuntament de Palafrugell i l'Institut d'Estudis del Baix Empordà, en el llibre *Un milicià de Palafrugell. Paco Boera, memòries de la guerra i la postguerra*. L'historiador Albert Juanola, nebot d'en Paco, ha tingut cura de la tria i l'ordenació d'aquest material, el qual s'ha ampliat amb la consulta d'altres fonts documentals (premsa de l'època, entrevistes) i investigació bibliogràfica. Tal com el mateix Juanola explica en el seu estudi introductori, la seva voluntat ha estat la de fer: "una modesta aportació i reconeixement moral dels homes i dones que en un bàndol i l'altre foren víctimes de la Guerra Civil, així com de tots els que varen patir més tard la repressió de la dictadura franquista".

Francesc Boera Corbera, home "idealista, autodidacte, espavilat i culte", llibertari, afiliat a la CNT, conseller a l'Ajuntament, milicià de primera hora, voluntari al front d'Aragó i comissari polític, va morir el 1993 als 88 anys. Va néixer i viure tota la seva vida al carrer d'en Caixa –oficialment de la Independència– cantonada carrer de la Concòrdia. Conegut a la vila del peix fregit amb el sobrenom de *Paco de la burra*, potser per l'ase que portava quan treballava de traginer, fou una persona molt vinculada a la natura, tant per ofici com per devoció: abans de la guerra feia de flequer a la Cooperativa l'Econòmica Palafrugellenca i va treballar a la finca de Cap Roig on s'ocupava dels cavalls; després del conflicte les seves ocupacions derivaren cap el conreu de l'arròs i el vi, i en feines de bosquetà (comerciant de suro i pinyes). Les seves afeccions també anaven molt lligades al medi natural, des de tenir aquaris plens de peixos o el cultiu de cactus (el pati de casa seva era un autèntic jardí botànic amb exemplars notabilíssims de cactàcies), o ser un reconegut col·leccionista de papallones i conxes, a més d'un gran boletaire (que no micòleg).

Com a conseqüència del cop d'estat del 18 de juliol de 1936, i en la seva condició de militant de les Joventuts Llibertàries i membre de la CNT a Palafrugell, en Paco s'allistà voluntari com a soldat de l'Exèrcit Popular. Al front emprèn la redacció de tot un seguit d'escrits i cartes als pares, en les quals consignarà des d'anotacions circum-

stancials de la seva vida militar, fins a descripcions de fets bèl·lics remarcables o reflexions sobre la situació política del moment. Més endavant escriurà sobre l'exili, la vida als camps de concentració, el retorn a la pàtria i el llarg calvari de la presó marcada per la derrota en la guerra i la dissidència envers el règim. Un grapat considerable de papers esparsos que, degudament ordenats i agrupats per l'Albert Juanola, confereixen una mena de dietari que comença a mitjans de 1936 i s'allarga amb intermitències fins a l'any 1943.

El seu testimoni ens descobreix no només aspectes de la vida material sinó també de l'espiritual, de la seva mentalitat, dels sofriments i de les alegries d'aquella època emboirada i convulsa que li tocà viure: el cop d'estat del 18 de juliol de 1936, la militància a la CNT i la seva condició de *llibertari*, l'allistament com a voluntari, la guerra al front d'Aragó, la desmilitarització i el retorn a casa desenganyat del conflicte, el seu nomenament com a regidor. Després, la reincorporació a files per lleva, la derrota final de la República, l'exili forçat i el trasllat a diferents camps de concentració de la Catalunya Nord. Més tard, la tornada de l'exili i el nou confinament al camp de concentració de Figueres i Reus; la sortida en llibertat i la reincorporació a la vida civil, la denúncia anònima i altra vegada la presó, aquest cop amb consell de guerra i condemna de vint anys i un dia. Tres anys i mig de reclusió a les presons de Girona i Santander, amb treballs forçats inclosos i, finalment, l'indult i la llibertat a mitjans de 1943.

Els escrits d'en Paco esdevenen l'esquelet fonamental de tota aquesta història, reproduïts de manera íntegra els quals, conjuntament amb la informació de suport de la resta de documents aportats per l'editor, s'articulen de forma narrativa per gaudir així, en la mesura del possible, d'una perspectiva de conjunt.

Per ordenar els textos, Juanola s'ha atès estrictament a la cronologia, fixada gairebé sempre pel seu autor. Els escassos fragments sense data els ha col·locat immediatament després d'aquelles notes datades de les quals semblen ser una reelaboració o un complement.

Abans d'oferir al lector la transcripció dels dos manuscrits, s'ha pensat amb bon criteri que era convenient situar-los en el context històric en què foren escrits. Un període, el de la Guerra Civil i inicis de la postguerra, breu –poc més de set anys, els que van de l'abril del 1936 a mitjans de l'any 1943-, però d'una intensitat rellevant. Perquè mai, ni abans ni després, no han passat tantes coses en tan poc temps als Països Catalans, que n'hagin marcat tan decisivament l'existència individual i col·lectiva.

Les anotacions i notícies aplegades per Paco Boera en els seus diaris, malgrat ser vistes sota el prisma de l'òptica del seu redactor, són avui per a nosaltres un document singular i valiosíssim ja que

ens donen una visió directa i contemporània de la vida i de fets de la història local o general del país durant els anys de la Guerra Civil i primera postguerra. A vegades es tracta de simples notes preses al vol, apunts amb prou feines esbossats per no perdre el fil de la memòria o esborranys de textos posteriors. Tot sovint prenen ja la forma de carta acabada, sempre planejant per damunt seu l'ombra de la censura, especialment en aquelles enviades des de la presó. En tots aquests escrits, tanmateix, s'hi respira la sensibilitat ferida de l'home bo, sorprès per la tragèdia. Són papers impregnats de l'emoció d'unes hores difícils, carregades de tensions i d'incògnites. Val a dir que, malgrat les penalitats sofertes, no si observa cap rastre de rancúnia ni cap interès de voler imposar ni justificar les seves posicions ideològiques, a les quals no renuncià.

Els papers d'en Paco Boera reflecteixen, segons l'època, l'estat d'ànim d'un personatge directament implicat en el conflicte. Els de la guerra, inicialment triomfalistes i més endavant adolorits i nostàlgics, encara que il·luminats quasi sempre per l'esperança d'un triomf final; els de l'empresonament extraordinàriament sensibles al sofriment humà, anul·lats davant les proporcions terribles de la lluita diària, la reclosió i aquella tragèdia que el corsecava.

Satisfà que els estudis sobre la nostra història més recent estiguin donant fruits com aquest llibre que avui ressenyem. Cal donar la benvinguda a aquesta nova aportació i esperar que l'interès investigador i divulgador que han animat l'Albert Juanola a emprendre la tasca modèlica de recuperació i edició d'aquests manuscrits autobiogràfics, serveixi per conèixer-nos més i millor, però sobretot per proclamar que la por, la mort, la injustícia i la intolerància de l'ahir són només això, història d'un Palafrugell, d'una Catalunya, i d'una Espanya feliçment superada. Tal com el mateix Albert ens diu: "...la memòria és un deure moral inexcusable cap a les víctimes, cap a les generacions futures i cap a la humanitat en general, sempre necessitada d'emmirallar-se per evitar quant menys, que ara o més endavant torni a passar quelcom de semblant".

Es diu que les guerres civils no cicatritzen les seves ferides fins després d'un segle. Suposo que és una forma de dir molt de temps o, si es prefereix, el temps suficient perquè no quedi ningú viu dels que foren els seus protagonistes. Diuen que només en aquestes condicions és possible que els historiadors facin historiografia en lloc de política. Probablement, però tampoc cal confondre el perdó amb l'oblit; sobretot, i bàsicament, perquè les generacions futures sàpiguen el que es podrien trobar si baden.

XAVIER ROCAS

Febrer 2009